

FAMILIJA (155) *sb f*

Pierwsze a jasne, końcowe pochylone (w tym w końcowym 1 r. błędne znakowanie).

sg *N* familijã (35). ◊ *G* familijéj (41), familiji (3); -i *Calep*, *CzahTr*; -éj :-i *ActReg* (2 : 1); ~ -éj (5), -(e)j (36). ◊ *A* familijã (8). ◊ *I* familijã (2). ◊ *L* familij(e)j (1). ◊ *pl N* familij(e) (11). ◊ *G* familij(e)j (24), familij (3); -ij *ActReg*; -(e)j : -ij *Leop* (15 : 1), *PowodPr* (1 : 1). ◊ *A* familij(e) (7) [*w tym*: -e (2)]. ◊ *L* familijach (20); -ach (14), -äch (6); -ach *GórnRozm*; -ach: -äch *Leop* (13 : 6).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Ród, ludzie jednego nazwiska wywodzący się od jednego przodka, dom, rodzina; natales Calep; cognatio, domus, familia, gens, gentilitas, genus, natio, origo, progenies, propago, prosapia, sanguis, semen, stemma, stirps Cn (149) : Oyciec y Mátká iedney Familiey [errata: Oyciec y Syn iednego domu álbo rodzáiu] mogą poiąć w Małżeństwo mátkę y Corę iey drugiego rodzáiu GroicPorz gg4; Then iest rod Danow według fámiliey ich [hae sunt cognationes Dan per familias suas]. [...] Synowie Aferowi licząc po rodzinách ich: Iemnã/ od ktorego fámilia Iemnãitow [...] Brye od ktorego fámilia Bryeitow. Leop Num 26/42, Num 2/2, 11/10, 26/38, 41, 50 (21); KwiatKsiąż A3v; y tám leżał [weneckie książę] przez włytek obyad iego/y od tego czáfu potym psem go zwano y fámiliã yego. RejAp 114; BudBib B2; Pan Czechowłki dzifiefyzy z iego [Spytka z Melsztyna] Familiey potomek vkázował [okop] StryjKron 587, A, 309; kázda familia/ y Herbowni z ofobná w kupię pod śwã chorągwiã/ Herbem śwem ozdobionã/ ftawáli GórnRozm B2; y przetoż iáko baczyfz/ sílá fámiliey iednego Herbu wzywãia/ nie dla tego/ żeby fię z iedney krwi rozrodzili/ ale [!] że fię do Herbow dla potęgi kupili. GórnRozm B2, B2; oni świeci Senatorowie/ Tecenłci/ Ritwianłci/ Zgorkowie/ Tzarnkowłci/ Oftrorogowie/ Kofcieletzci y infich familiei Mezowie zacni PaprUp G, K3v; Iako wiele Familyi zinãd do nas przyszła. Łabęciowie. Gostinscy z Wierzbna y inszy. ActReg 24, 5, 5v, 55, 107, 109; Natales – Familia zktoregefmi [!] pozfli. Calep 689a, 204b; nie naydziećie nigdziey/ áni narodu/ áni ludu żadnégo/ áni fámiliéy żadnéy/ naoftátek áni człowieká/ któregoby tym imięniem przezywano. OrzJan 26; LatHar 685; SarnStat 1024; áby przednia młodź Rycerftwã Koronnego/ niewważnym fzfunkiem/ y lámá siebie/ y dobr/ y Fámiliey fwey/ z niemálã fzkodã R. P. nie zãwodzila y nie gubila. PowodPr 58; CzahTr H3; PAnnã moiã LIZYDE imieniem nãzwána/ W cnoćie y w Fámiliey/ v włzech zãwołána. PaxLiz C.*

W połączeniu z nazwą osobową [w tym: z G pl m pers (22)] (27): A fynowie Efráimowi według rodzin fwoich/ ci byli: Suthala/ od ktorego fámilia Suthálãitow: Becher/ od ktorego fámiliã Becherytow Leop Num 26/35; Synowie Beniámin/w pokoleniách fwoich: Belã/ od kthorego fámilia Belãitow [...] Hufãm/ od kthorego dom Hufãmitow. [...] A ci fã fynowie Beniáminowi według fámilij fwoich Leop Num 26/38; Synowie Neptálimowi według pokolenia ich: Ieffyhel/ od kthorego fámilia Ieffyhelitow: Guni/ od kthorego dom Gunitow Leop Num 26/48, Num 26/35 [2 r.], 36, 39, 40 [2 r.], 42 (27).

Fraza: »familija zesła (a. musi zejść), zesła [part]« (2 : 1): WerKaz 288; Fámilia zefzła tá/więc fię dziwićie? Co zã nowiná/ máłoli tego widzićie. KołakCath C3v; widząc w nãfzey Polfzce wiele fámiliey zefzłych ábo podupãdłych/ ktore pozfły z zacnych przodkow [...] łacnoby fię przyczyny tego vpadku doráchowãć PowodPr 49.

Wyrażenia: »dom familijej« (1): Ci synowie Lewi/ podług domow fámiliejy ich. *Leop* 1.*Par* 24/30.
»hetman familijej« = *głowa rodu* (1): Ítáło sie że offiárowáli Kxiążęthá Ífráelſcy/ y Hetmani Fámiliejy [*głowy familij Wuj; capita familiarum*]/ ktorzy byli nád káżdym pokoleniem/ [...] dáry przed Pánem *Leop Num* 7/2.

»familija krolewska, krolow« (1 : 1): zápomniawſzy ſwoiey przeſławney Familiejy Krolewſkiej/ zápomniawſzy teź wolności/ ktorey do onego czáſtu przy Kroleſtwie Polſkim vzywáli / gruntownie ſie przekinęli [*książęta śląskie*] do Iana Krolá Czeſkiego *StryjKron* 407, 667.

»książę familijej« = *głowa rodu* (6): Przykazał tedy Moizelz Eleázárowi kápłanowi/ y Iozue ſynowi Nun/ y Kxiążęthom fámiliejy pokolenia Ífráelſkiego [*książętóm domów Wuj; principibus familiarum*] *Leop Num* 32/28; A za dni Ioácimá cí byli Kápłani/ y Kxiążęthá fámiliejy [*przedniejszy domów Wuj; principes familiarum*] *Leop* 2. *Esd*r 12/12, 1.*Par* 24/31, 2.*Par* 1/2, 2.*Esd*r 12/22, 23.

»familija można« (2): áto maſz zdawna Pani z Panow y familiei moznich Sini/ yakofz ſie tam Pan ofzukac miał naradzie tak zacnei/ takze rzec poſpolita na Siniech tak godnich y vtzonich. *PaprUp* C, I3.

»nędzna familija« (1): chroncie ſie vbogiego Pana Znedznei familiejey [!]/ bi miał naipieknieiſza cerwona tzapke *PaprUp* L3.

»nowa familija« (1): Pius czwarty Medychin [...] nie z tey fámiliejy ktorą theż zową Medyces/ z domu Florentyſkich/ ále ieft z nowey fámiliejy z Medyolanu z profthego narodu/ z oycá álbo iefzcze z dziádá lekárzá *BielKron* 239.

»przedni(ejsz)a familija« (2): A iáko z Eneáſſem z Troiejy do Włoch/ ták teź z Palemonem álbo P : Libonem do Litwy miedzy oną 500. Sláchty Rzymſkiej/ cztery przednieyſze Familie wyſzły *StryjKron* 72; *PowodPr* 20.

»rakuska familija« (1): Rakuska Familia exosa apud omnes Principes Germanie y formidabilis propter potentiam Regis Hispaniarum *ActReg* 5.

»ſławna familija« (1): pan Bog Wálze K: M z ſteyże ſławney fámiliejy/ y z temiż zacnemi Tytuły y z tákąż obroną pobudzić/ á máłemu ſwemu y ſtrwożonemu Ítádu/ opiekunem y obrońcą dać raczył. *BudBibKaw* A3.

»starodawna, dawna, starożytna, stara familija; starodawność familijej« = *prosapia vetus Cn* [*szyk* 8 : 1] (3 : 2 : 2 : 1; 1): *Strum* A4v; Xiążę teź Mázowieckie Iánuſz lądził ſię ná Kroleſtwo/ iáko ten ktory z Ítárożytney Fámiliejy Krolow Polſkich narod wiodł *StryjKron* 667, 265; *ReszList* 171; *PaprUp* E3; gdzieby mógł [*jakiś pogański krasomowca*] żagle Rhetoryki ſwoiey beſpiecznie roſpuſcić/ chwalać y wyſławiáiąc tę zacną ofobę/ iuż od Ítárodawności Fámiliejy/ iuż teź y od ſamych onych poſtępkow/ tego to przeſławnego Kſiáżęciá. *WysKaz* 40, *kt*, 40; *CzahTr* F4v.

»familija szlachecka« (1): wſzyſtkié Práwá/ Sády/ wyſady/ Ítany Kſiáżęcé y Familie Szlacheckie przerzeczonych narodów/ vchwały łádowné/ [...] záchowác káždému Ítanu mocnie y nieporuſzenié. *SarnStat* 1021.

»familija wielka« [*szyk* 2 : 2] (4): *Strum* A4v; Nuſz dzieleniem bráćiejy/ máiętności po Oycu/ iáko *familie* wielkie drobnieią y niſzczeią *GórnRozm* K3v, K3v *marg*; *PaprUp* G3v.

»zacna familija; zacność familijej« = *nobilis domus Cn* [szyk 8 : 3] (9; 2): *Strum* A4v; *BiałKaz* I2; y oná [rzeczpospolita] tego zdawná ćierpi/ dáiąc zdawná wżelákich narodow včźciwym y zacnych fámiliey ludźiom/ v siebie płác y mieyńce. *CzechEp* 62; *ReszList* 171; Druga zacnosc Familiey wm gdyż natakie vrzędy ludzie domow pierwszych zawždy bywali obrani. *ActReg* 47; *Paprup* G3v, I3; tá zacna Fámilia w Ruskiej zówżze religiey byłá. *WysKaz* 42, kt; moi rodzeni y powinowáci, fámiliey zacney Wáńzý X. M. długi czás byli łługami. *SarnStat* 168; *PaxLiz* A4v.

»familija znaczna, znamienita« [szyk 2 : 1] (2 : 1): Tu w Połńcze/ tákże w Litwie/ w Ruśi domy zacne/ iáko lię telz wywodły Fámilie znáczne. *KolakCath* C4; *PowodPr* 49 marg; ZNAMIENTEY Fámiliey/ y ofobliwey dzielności Pánięćiá/ Iego Mości Páná Andrzeia Krotoskiego/ Woiewedźicá [!] Inowłocławkiego [...] WITANIE. *RybWit* [A2v].

Szeregi: »dom i (abo) familija« = *domus et familia Vulg*, *JanStat* [szyk 6 : 2] (8): *Leop Num* 1/45; *BiałKaz* I2; nie łami tylko rodzicy ále y ich wżyťká familia ábo dom przez rodzice rozumian być może. *CzechRozm* 160; *GórnRozm* K4; *LatHar* 483; *SarnStat* 192; *PowodPr* 49; nie tylo domy y fámilie: ále y Kroleťwá y Monárchie wielkie vťtáią y vpadáią *SkarKazSej* 664a. Cf »narod, familija i dom«, »rodzaj, familija i dom«.

»(dom) herb, (i) familija« [szyk 1 : 1] (2): *WerKaz* 288; tedy lię potykáli nie rotámi/ iáko teraz/ bo w tęń czas rotmiťtrzew nie było/ ale po fámiliách y Herbach/ ták iż káżdá familia/ y Herbowni z ofobná [...] łtawáli *GórnRozm* B2.

»narod albo (i) familija« (2): *Leop Num* 1/47; bacząc ták wielką wżyťkich poddánych náńzych przeciwko nam y Naiáńnieyńzy naród náńz/ álbo fámilią [*serenissimam familiam nostram JanStat* 10]/ wiáre/ życzliwość/ y wżeláką včźciwość: [...] łkázuiemy *SarnStat* 10. Cf »narod, familija i dom«.

»narod, familija i dom« (7): Z łynow BENIAMIN/ po narodziech/ fámiliách/ y domach rodziny łwoiey [*per generationes et familias ac domos cognationum suarum*]/ náliczono káżdego łwym imieniem od dwudzieťtu łat y wyńłey *Leop Num* 1/36, *Num* 1/28, 30, 32, 34, 40, 42.

»pokolenie i familija« = *tribus et familia Vulg* (1) : áby łos źemie dzielił między pokolenia y fámilie. *Leop Num* 26/55.

»rodzaj, familija i dom« (1): Z łynow DAN po rodzáiach/ fámiliách/ y domách przyrodných łwoich [*per generationes et familias ac domos cognationum suarum*]/ náliczono łch imieniem łwym káżdego *Leop Num* 1/38.

»rodzina a familija« (1): ná kthore kolwiek pokolenie łos pádnie/ przyťtápi po rodzinách (á fámiliách) łwoich/ á rodziny (przyłthápią) wedłóg domow/ á dom po łednym mężu [*accedet per cognationes suas, cognatio per domos, domusque per viros; a którekolwiek pokolenie łos najdzie, przystápi wedłóg plemion swoich a plemię wedłóg domów a dom wedłóg mężów Wuj*]. *Leop* łos 7/14.

W przeni (1) :

Szereg: »familija to jest kościoł boży« (1): wżdy łie w tych kochaymy/ ktorzy łą ták święci y ták zacni iż z nich familia náńzá/ to łeť kościoł Boży y my łami ozdobe wielką mamy. *SkarŻyw* A4 przedm.

a. *Nazwisko, zawołanie* (9) : *GórnDworz* Y7v; A iáko v nas nie łeden tego imienia Piotr álbo Páweł/ y nie łeden tey Familiey Piotrowłki/ Rzepecki *StryjKron* 59, 155; *Paprup* B4.

W połączeniu z nazwą osobową (5): Przełożon był [Józef] na Senáctwo w Rzymie od Wełpezyaná/ á dárowan Fámilią Fláwią/ ná ktorey piętnáćie [!] lat żył z tymi Cefárzmi. *BielKron* 147v; Iáko Sláhcíc ieden Floręczi z Fámiliei Strozzi wywołánym ze Floręcziey będącz/ wíkazał do Kozmułá Kfiążęciá Floręckiego *GórnDworz* Q5v; *StryjKron* 81; Przinim Prokop Pekołlawsky familijej abđank. *PaprUp* K3v, K3v.

Szereg: »berb i familija« (1): DORÍprungus Iulianus teź Palemonow Towáryfz Patricius álbo Oyczyc z Xiążąt Rzymíkich z Herbu y z Fámiliei Centauruśłow álboKitauruśłow y z Rożey [...] oiągnął dáley z ludem swoim nad Świętą Rzeką *StryjKron* 81.

2. *Společnost domova wraz z czeladzią i służbą gospodarczą [familia – czeladź Mymer¹ 12]* (3) : iego [obywatela] íámego bełpieczeństwo/ potomítwá iego/ y wżyftkiey Fámiliei/ zówiera fie w thym/ gdy bełpieczna y ípokoyna Oyczyzná będzie *Phil* B3; Gośpodárftwá części. *Familia*, Palzé. Drzewá. *SarnStat* 552.

Szereg: »familija albo dom« (1): Bo imieniem Rzeczypospolitey iedná *familia*, álbo dom ieden nie bywa názwan/ gdyż iest rzecz ołobna/ iednemu należąca/ ktorą włálnym imieniem zowá/ Rzeczą domowá/ álbo gośpodárftwem/ á do tego należy/ áby oná czeladz y wżytcy domownicy wełpołek żyli *ModrzBaz* 2v.

3. *Zakon, bractwo, zgromadzenie duchownych lub świeckich osób o charakterze religijnym* (3) : y íam S. Fráncífzek przodek téy fámiliei [tj. *zakonu Franciszkanów*] nie był powážnieyfy *OrzJan* 120.

familija czyja (1): kto náđ Cápístraná z fámiliei Fráncífzka S. lepízy? *OrzJan* 120.

Szereg: »bractwo i familija« (1): Zá bráctwá/ y fámilie ktorekolwiek. *LatHar* 630.

Synonimy: 1. *dom, pokolenie, rod, rodzaj, rodzina*; a. *herb*; 2. *dom*; 3. *bractwo, zgromadzenie*.